

Církevní restituce

Oprávněná osoba může očekávat, že při vzniklé výjimečné kolizi restituční výluky a restitučního titulu jsou obecné soudy povinovány respektem k restitučnímu titulu. Splnění cíle a účelu restitučních zákonů vyžaduje, aby všechny orgány veřejné moci vycházely z dané speciální úpravy při posuzování nároků osob, jejichž majetek přešel na stát nebo jiné právnické osoby, a aby v tomto duchu interpretovaly okolnosti, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo. Při aplikaci restitučních zákonů není možno postupovat příliš restriktivně a formalisticky, ale naopak velmi citlivě vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu. Nelze přitom abstrahovat ani od notoricky známého, tzv. třídního přístupu státních orgánů v období totalitního režimu.

Skutečnost, že jako záminka nebo jedna ze záminek pro politickou nebo náboženskou perzekuci anebo postup porušující obecně uznávané principy demokratického právního státu nebo lidských práv a svobod, byly použity dekrety prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., nebrání vydání věci oprávněné osobě podle zákona č. [428/2012](#) Sb., zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 3918/19 ze dne 21.12.2021)

Ústavní soud rozhodl ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, se sídlem ve V.B., zastoupeného JUDr. J.K., Ph.D., advokátem, se sídlem v P., proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2019 č. j. 28 Cdo 2197/2019-320 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 21. února 2019 č. j. 4 Co 31/2018-247, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2832/2019-219 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 20. června 2019 č. j. 4 Co 38/2018-180, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2450/2019-260 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 4. dubna 2019 č. j. 4 Co 37/2018-197, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2457/2019-239 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 11. dubna 2019 č. j. 4 Co 41/2018-187, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2424/2019-327 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 28. února 2019 č. j. 4 Co 43/2018-261, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2019 č. j. 28 Cdo 1963/2019-366 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 134/2018-301, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 28 Cdo 2407/2019-245 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 16. května 2019 č. j. 4 Co 34/2018-201, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 28 Cdo 1722/2019-244 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 36/2018-180, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2019 č. j. 28 Cdo 1723/2019-313 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 14. března 2019 č. j. 4 Co 62/2018-245, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 2449/2019-233 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 21. února 2019 č. j. 4 Co 32/2018-171, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 1962/2019-335 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 25. dubna 2019 č. j. 4 Co 269/2018-289, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 28 Cdo 2820/2019-334 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27. června 2019 č. j. 4 Co 60/2018-292, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 2456/2019-247 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30. května 2019 č. j. 4 Co 33/2018-197, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 2819/2019-338 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27. června 2019 č. j. 4 Co 61/2018-291, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 1943/2019-264 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 42/2018- 208 a

proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. března 2020 č. j. 28 Cdo 565/2020-316 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 35/2018-222, ve znění opravného usnesení ze dne 14. ledna 2020 č. j. 4 Co 35/2018-304, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2020 č. j. 28 Cdo 2970/2020-212 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30. dubna 2020 č. j. 4 Co 169/2018-182, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze a Lesů České republiky, s. p., se sídlem v H.K., zastoupeného JUDr. L.E., advokátem, se sídlem v P., a Státního pozemkového úřadu, jako vedlejších účastníků řízení, tak, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2019 č. j. 28 Cdo 2197/2019-320 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 21. února 2019 č. j. 4 Co 31/2018-247, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2832/2019-219 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 20. června 2019 č. j. 4 Co 38/2018-180, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2450/2019-260 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 4. dubna 2019 č. j. 4 Co 37/2018-197, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2457/2019-239 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 11. dubna 2019 č. j. 4 Co 41/2018-187, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2019 č. j. 28 Cdo 2424/2019-327 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. února 2019 č. j. 4 Co 43/2018-261, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2019 č. j. 28 Cdo 1963/2019-366 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 134/2018-301, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 28 Cdo 2407/2019-245 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 16. května 2019 č. j. 4 Co 34/2018-201, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 28 Cdo 1722/2019-244 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 36/2018-180, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2019 č. j. 28 Cdo 1723/2019-313 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 14. března 2019 č. j. 4 Co 62/2018-245, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 2449/2019-233 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 21. února 2019 č. j. 4 Co 32/2018-171, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 1962/2019-335 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 25. dubna 2019 č. j. 4 Co 269/2018-289, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 28 Cdo 2820/2019-334 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 27. června 2019 č. j. 4 Co 60/2018-292, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 2456/2019-247 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 30. května 2019 č. j. 4 Co 33/2018-197, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 2819/2019-338 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 27. června 2019 č. j. 4 Co 61/2018-291, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2019 č. j. 28 Cdo 1943/2019-264 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 42/2018-208, usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. března 2020 č. j. 28 Cdo 565/2020-316 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. března 2019 č. j. 4 Co 35/2018-222, ve znění opravného usnesení ze dne 14. ledna 2020 č. j. 4 Co 35/2018-304 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2020 č. j. 28 Cdo 2970/2020-212 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 30. dubna 2020 č. j. 4 Co 169/2018-182 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Z odůvodnění:

I. Řízení před obecnými soudy a spojení věcí

1. Ústavní soud obdržel postupně sérii ústavních stížností, jimiž se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných usnesení Nejvyššího soudu a rozsudků Vrchního soudu v Praze s tvrzením, že jimi bylo zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a do práva na ochranu vlastnictví zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z předmětných ústavních stížností a jejich příloh Ústavní soud zjistil, že napadenými rozsudky

Vrchního soudu byly ve věci žalobce, Lesů České republiky, s. p. proti žalovanému stěžovateli změněny rozsudky soudu prvního stupně (Krajského soudu v Českých Budějovicích), a bylo rozhodnuto tak, že stěžovateli se nevydávají v rozhodnutích specifikované pozemky, a v tomto rozsahu bylo rovněž nahrazeno rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, Krajského pozemkového úřadu pro Jihočeský kraj; současně bylo rozhodnuto o nákladech řízení před soudy obou stupňů. Napadenými usneseními Nejvyššího soudu byla poté odmítnuta také dovolání stěžovatele v dané věci.

3. Podle § 63 zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 112 odst. 1 občanského soudního řádu, může Ústavní soud spojit ke společnému projednání věci, které u něho byly zahájeny a skutkově spolu souvisejí, nebo se týkají týchž účastníků. Ústavní soud, z důvodu hospodárnosti a efektivity, podle shora uvedených zákonných ustanovení tyto věci spojil ke společnému řízení.

4. Předmětné pozemky byly stěžovateli vydány pravomocnými rozhodnutími Státního pozemkového úřadu postupem podle ustanovení § 9 zákona č. [428/2012](#) Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi (dále také jako "zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi") - vydávány byly v období od 14. září 2016 do 16. února 2018. Rozhodnutí o vydání pozemků stěžovateli napadl státní podnik Lesy České republiky, vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem. Krajský soud v Českých Budějovicích rozhodnutí potvrdil, teprve Vrchní soud v Praze je pravomocnými rozsudky změnil tak, že se předmětné pozemky stěžovateli nevydávají. Nejvyšší soud následně stěžovatelem podaná dovolání odmítl.

II. Vývoj případu a argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel je přesvědčen, že usneseními Nejvyššího soudu a rozsudky Vrchního soudu v Praze byla porušena jeho ústavně zaručená práva, a to v důsledku interpretace předestřené obecnými soudy, jež odporuje základním právům a svobodám a je v extrémním nesouladu s principy spravedlnosti. V tomto směru zejména uvedl, že Vyšebrodský klášter byl v období konce První republiky loajální k československému státu a nesympatizoval s nacistickým Německem. Co by mohlo být přesvědčivějším důkazem než zatčení opata J. M. Tecelina Jaksche, OCist., gestapem, věznění a jeho následná internace, z důvodu udržování přátelských vztahů s prezidentem Edvardem Benešem, zorganizování včasného odvozu cenných uměleckých děl do Prahy před obsazením pohraničí, podezření z protiněmecké zpravodajské činnosti a odmítnutí vpustit Adolfa Hitlera do kláštera při jeho cestě po nově obsazených pohraničních územích? A co by mohlo lépe ilustrovat postoj kláštera k nacistické moci než to, že byl německou Tajnou státní policií označen za politicky nespolehlivý a protiněmecký, rozhodnutím ze dne 22. listopadu 1941 byl jeho majetek zkonfiskován ve prospěch Říšské župy Horní Podunají a členové kláštera byli zčásti žalářováni, zčásti vystěhováni a jeden řeholník zemřel v koncentračním táboře Dachau. Podle stěžovatele stojí za to rovněž připomenout, že po propuštění z vězení byl do konce války opat Jaksch internován v klášteře Porta Coeli v Předklášteří na Moravě, kde vzdor dozoru gestapa neváhal podporovat protiněmecký odboj a zasloužil se o záchranu života alespoň čtyřiceti obyvatel obce Předklášteří, podle zprávy Ministerstva vnitra ze dne 8. května 1947 dokonce několika stovek.

6. Přes shora uvedené skutečnosti se v turbulentním období mezi lety 1945 a 1948 v kontextu hromadného vysídlování pohraničí Ministerstvo zemědělství dvakrát pokusilo o konfiskaci majetku stěžovatele podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení

zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. V obou případech však byla konfiskace zrušena, poprvé na popud stejného úřadu, podruhé byla za protiprávní označena Nejvyšším správním soudem.

7. Teprve po únorovém puči roku 1948 byly vydány dva konfiskační správní akty předložené ve zde vedeném řízení - vyhláška Okresního národního výboru v Kaplici ze dne 12. března 1948, č. j. 80/48, vydaná podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, a výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 16. září 1948, č. j. XIII-1-10176/9-1947, vydaný podle dekretu č. 12. Stěžovatel v ústavních stížnostech podrobně popsal, že tyto akty trpěly četnými vadami, nebyly řádně doručeny, panují také pochyby o tom, zda byla vyhláška dle dekretu č. 108 vůbec řádně vydána. Výměr vydaný dle dekretu č. 12 obsahuje odůvodnění opsané ze soudem zrušeného výměru Ministerstva zemědělství ze dne 26. září 1946 a záměrně dezinterpretuje důkazy založené ve spise. Oba konfiskační správní akty navíc označily adresáta jako "řád cisterciáků", což, jak bylo zdůrazněno v ústavní stížnosti, nebyl název vlastníka pozemků vedených na knihovní vložce č. 582 zemských desek (vlastník Hohenfurther Zisterzienser Ordensstift, tedy Klášter cisterciáků ve Vyšším Brodě). Je však nutno přiznat, že na knihovní vložce č. 722 zemských desek byl jako vlastník řád opravdu veden, nicméně, ilustruje to jen zbrklý přístup orgánů vydávajících konfiskační správní akty. Nejistotu ohledně konfiskace majetku stěžovatele podpořilo také to, že konfiskační správní akty nejmenují ani konfiskované nemovitosti, a dokonce ani čísla knihovních vložek, na nichž měly být vedeny. Ostatně, stěžovatel v ústavní stížnosti popsal, že orgány veřejné moci nebyly ani po vydání konfiskačních správních aktů v roce 1948 ve shodě při řešení otázky, zda se konfiskuje veškerý majetek stěžovatele, pouze zemědělské nemovitosti, nebo zda je jeho majetek vyvlastněn podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy. V řízení bylo totiž doloženo rozhodnutí Ministerstva zemědělství ze dne 11. června 1948, č. j. 5408/48-1X/R-12, vydané podle zákona o revizi první pozemkové reformy, stejně jako výpověď z hospodaření dle tohoto zákona ze dne 14. června 1948, oznámení o převzetí nemovitostí dle zákona o revizi pozemkové reformy ze dne 14. června 1948 a celý soubor důkazů, který ve vztahu k majetku stěžovatele dokládá provedení revize první pozemkové reformy ve smyslu shora citovaného zákona.

8. S poukazem na neplatnost přechodu majetku v době nesvobody podal stěžovatel ve stanovené lhůtě návrh na navrácení vlastnického práva k majetku konfiskovanému v roce 1941 podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzházejících. Okresní soud v Českém Krumlově jej však v duchu nových společenských poměrů 25. dubna 1951 zamítl. Rozhodnutí o zamítnutí již ale nemohlo být stěžovateli řádně doručeno, protože v noci ze dne 27. na 28. dubna 1950 byli řeholníci v rámci druhé etapy akce K odvezeni do internačního tábora v Hejnicích a Vyšebrodský klášter byl zlikvidován. Toto rozhodnutí tak z důvodu nedoručení nikdy nenabývalo právní moci.

9. Předmětné pozemky byly stěžovateli vydány pravomocnými rozhodnutími Státního pozemkového úřadu, postupem podle ustanovení § 9 zákona č. [428/2012](#) Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v období od 14. září 2016 do 16. února 2018. Stěžovatel tak získal hospodářskou základnu, která představovala jediný podstatný zdroj příjmů pro zajištění chodu kláštera a financování nevyhnutné rekonstrukce této národní kulturní památky, s ohledem na to, že areál kláštera byl stěžovateli počátkem devadesátých let 20. století vrácen ve zcela zdevastovaném stavu. Stěžovatel investoval do prostředků k zajištění obhospodařování zemědělského majetku a přijal řadu nových zaměstnanců. Rozhodnutí o vydání předmětných pozemků stěžovateli napadl, jak výše uvedeno, státní podnik Lesy České republiky. Krajský soud v Českých Budějovicích rozhodnutí potvrdil, teprve Vrchní soud v Praze je pravomocnými rozsudky změnil tak, že se předmětné

pozemky stěžovateli nevydávají. Nejvyšší soud následně stěžovatelem podaná dovolání odmítl.

10. Rozsudky Vrchního soudu v Praze o nevydání předmětných pozemků, potvrzené Nejvyšším soudem, na stěžovatele podle jeho slov dopadly jako de facto již třetí konfiskace majetku v moderní historii. První provedl nacistický režim jako trest za věrnost stěžovatele a jeho představených Československu. K druhé přistoupil komunistický stát v rozhodném období po 25. únoru 1948 v rámci třídního boje proti církvím, a to dokonce trojí cestou - zneužitím tzv. Benešových dekretů, revizí pozemkové reformy i zamítnutím návrhu na vrácení nacisty konfiskovaného majetku. Nyní je to deklarovaný demokratický právní stát, kdo se rozhodl majetek stěžovateli v rámci odčinění křivd minulosti vydat a na základě žaloby podané státním podnikem náhle žádat jeho navrácení. Napadená usnesení stejně jako rozsudky Vrchního soudu v Praze podle názoru stěžovatele pomíjejí historické souvislosti a účel zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, který nelze redukovat pouze na izolovaná slova zbavená kontextu. V důsledku toho soudy vykládaly restituční předpis ve vztahu ke stěžovateli restriktivně a v extrémním nesouladu s principy spravedlnosti.

11. Nejvyšší soud a Vrchní soud v Praze podle názoru stěžovatele svými rozhodnutími a probovaly majetkové křivdy spáchané komunistickým i nacistickým režimem, když došly k závěru, že stěžovatel není oprávněnou osobou dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Při výkladu práva majícího původ v nedemokratickém režimu odhlédly od současných zásad materiálního právního státu a neprojevily ochotu ochránit práva stěžovatele. Již v průběhu rozhodného období stát ve dvou případech dodatečně a v neprospěch stěžovatele změnil svou vůli dříve projevenou pravomocnými správními akty (*venire contra factum proprium*). Zaprvé, správními akty z roku 1948 vydanými podle dekretů č. 12 a č. 108 rozhodl o konfiskaci majetku, který již měl být konfiskován dříve, ale jehož konfiskace byla Nejvyšším správním soudem zrušena. Stejný majetek ke stejnému datu byl tak nejprve označen za z konfiskace propuštěný a následně opětovně konfiskovaný. O to více je zarážející, že odůvodnění konfiskačního výměru z 16. září 1948 bylo doslovně opsáno ze soudem zrušeného výměru Ministerstva zemědělství ze dne 26. září 1946. Zadruhé, předmětné pozemky byly nejprve rozhodnutími z června 1948 označeny za převzaté podle zákona o revizi první pozemkové reformy a teprve 16. září 1948 rozhodl Zemský národní výbor o konfiskaci zemědělského majetku stěžovatele. Přestože po formální stránce měla později vyhlášená konfiskace kvůli účinnosti *ex tunc* předstihnout dříve vydané rozhodnutí o revizi pozemkové reformy, stále platí, že komunistický stát nejprve zemědělský majetek postihl dle zákona o revizi první pozemkové reformy a teprve následně rozhodl jiným projevem vůle o stejném předmětu odlišně.

12. Stěžovatel v zásadě souhlasí s tím, že restituční zákonodárství nemůže vést k odčinění všech majetkových křivd, kterých se stát v minulosti dopustil. Nelze se vyhnout tomu, že spravedlivé zadostiučinění bude mnohdy narážet na limity představované objektivní realitou a oprávněnými zájmy druhých. Proto například nelze stěžovateli vydat jeho veškerý původní majetek, který je mnohdy již desetiletí ve vlastnictví soukromých osob nebo obcí. Nicméně, konstatování omezených možností nápravy křivd musí zůstat pouze neradostným popisem reality, nemůže přerůst v regulatorní princip, kterým bude zaštiťováno účelové odepírání restituce majetku v situaci, kdy je odčinění křivd pořád ještě proveditelné. Stěžovatel je přitom přesvědčen, že jak vyhláška Okresního národního výboru v Kaplici ze dne 12. března 1948 (týkající se dekretu č. 108), tak výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 16. září 1948, č. j. XIII-1-10176/9-1947 (dekret č. 12), a rozsudek Okresního soudu v Českém Krumlově ze dne 25. dubna 1951 (dle zákona č. 128/1946 Sb.), představují projevy náboženské perzekuce ze strany komunistického režimu, který neváhal zneužít

dříve vydané předpisy za účelem dosažení vlastních ideologických cílů. Perzekuce ve smyslu ustanovení § 5 písm. j) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a také provedení revize pozemkové reformy dle zákona o revizi první pozemkové reformy ve smyslu ustanovení § 5 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi představují restituční tituly, na jejichž základě by předmětné pozemky měly být stěžovateli vydány.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

13. Ústavní soud si k posouzení věci vyžádal vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení, jakož i zaslání příslušných spisových materiálů. Nejvyšší soud zejména konstatoval, že v napadených usneseních odkázal na svoji ustálenou rozhodovací praxi, která dovodila, že právním důvodem konfiskace majetku podle dekretu č. 12/1945 Sb. a dekretu č. 108/1945 Sb. byly dekrety samotné; docházelo k ní tudíž k datu jejich účinnosti (23. 6. 1945 a 30. 10. 1945), k němuž se předmětné nemovitosti staly majetkem československého státu, přičemž následné konfiskační rozhodnutí mělo již jen deklaratorní charakter. Pokud pak stěžovatel dále namítá, že Nejvyšší soud se nevypořádal s tím, že pozemky měly přejít na stát podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, je třeba odkázat na ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu, která dovodila, že ani případný pozdější (oproti výše uvedenému závěru o přechodu majetku stěžovatele na stát již ke dni účinnosti dekretů) náhled státních orgánů na vlastnický režim předmětného majetku na výše uvedeném úsudku (o tom, že k odnětí stěžovatelem nárokováných pozemků došlo před rozhodným obdobím) nemůže ničeho změnit.

14. Podle vyjádření Vrchního soudu v Praze neobsahují ústavní stížnosti žádné skutečnosti, které by zakládaly porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele způsobené rozhodnutími tohoto soudu, a navrhl proto jejich odmítnutí.

15. Dle názoru vedlejšího účastníka řízení - Lesů České republiky, s.p., je v daném případě rozhodující, že veškerý majetek byl konfiskován podle dekretů prezidenta republiky, přičemž takovou konfiskaci nelze napadat z důvodů vad konfiskačního řízení. Z důvodu této konfiskace je nadbytečné se zabývat restitučním nárokem žalobce dle zákona č. 128/1946 Sb. a dalším postižením majetku účastníka dle zákona o revizi první majetkové reformy. Pokud stěžovatel namítá, že konfiskace podle dekretů v rozhodném období byla totalitní mocí zneužívána k zabavení majetku a k likvidaci třídních nepřátel, vedlejší účastník k tomu uvedl, že z přípisu Ministerstva zemědělství v Praze č. j. 85463/47-IX-A/22 ze dne 1. 10. 1947 ve věci Řádu cisterciáků ve Vyšším Brodě a konfiskace zemědělského majetku, jakož i z provedení kasačního nálezu Nejvyššího správního soudu je prý zřejmé, že Ministerstvo zemědělství v dohodě s Ministerstvem vnitra podle nálezu tohoto soudu ze dne 11. 9. 1947 o zrušení konfiskace vrací spis ZNV k rozhodnutí dle § 3 odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb. dle pokynu Ministerstva zemědělství vydaného oběžníkem ze dne 2. 9. 1947 č. j. 77176/47-IX-A/2121/3-0 sub I. odst. 2 a 3. Z tohoto postupu prý zcela jasně vyplývá, že i před nastoupením totalitního režimu bylo ústředními orgány státu kontinuálně trváno na konfiskaci majetku stěžovatele. Nelze tedy usuzovat, že konfiskační akty byly vydány z důvodu politického nátlaku v rozhodném období. Vedlejší účastník se domnívá, že ani snaha o volbu interpretace zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi vstřícné vůči potenciálně oprávněné osobě, tj. v duchu zásady ex favore restitutionis nemůže vést k tomu, aby soudy překračovaly zákonný režim majetkového vyrovnání s církvemi. Zakotvení právního rámce pro nápravu historických bezpráví z doby nesvobody bylo úlohou demokraticky konstituovaného zákonodárského sboru a soudy nemohou politickou reprezentací zvolené pojetí nápravy majetkových křivd uzpůsobovat vlastním představám o žádoucí míře kompenzace újmy, již církve a náboženské společnosti v minulosti utrpěly. Vedlejší účastník řízení proto navrhl, aby

ústavní stížnost byla odmítnuta, případně zamítnuta. Státní pozemkový úřad ve svém vyjádření pouze stručně uvedl, že rozhodnutí o ústavní stížnosti je zcela na uvážení Ústavního soudu.

IV. Ústavněprávní posouzení věci

16. Ústavní stížnost je důvodná.

17. Stěžovatel tvrdí, že existují právní důvody, pro něž měly obecné soudy po zhodnocení minulých skutkových i právních dějů dát přednost takovému řešení, které mu po křivdách z nacistického a komunistického období nezpůsobí křivdu další.

18. Posuzovaný případ se týká poválečného období československých dějin, kdy byla základní lidská práva činností tehdejších státních orgánů často porušována bez reálné možnosti ochrany nezávislými soudy. Také z listin předložených k důkazu je patrné napětí, panující mezi exekutivními složkami státu, konkrétně při rozhodování o personálních i majetkových otázkách nastolených prezidentskými dekrety i řadou dalších právních předpisů. Únorový převrat v roce 1948 pak způsobil, že neuzavřené procedury řešení těchto otázek byly mnohdy deformovány či zneužity komunistickou mocí k perzekučním účelům s masivním porušováním lidských práv. Do obou těchto časových úseků spadají právní události, jež se staly rozhodnými i v tomto případě.

19. Shrňme-li ještě jednou stručně podstatu věci a námitky vyslovené v ústavní stížnosti, nutno konstatovat, že stěžovatel je církevní subjekt, který se v době první Československé republiky stavěl za územní integritu země a vystupoval proti nacistickému nebezpečí. Důsledkem bylo obsazení kláštera a věznění, internace nebo vyhnanství jeho členů. Majetek stěžovatele byl nacisty konfiskován ve prospěch Říšské župy Horní Podunají - Reichsgau Oberdonau. Po válce řádně uplatnil restituční žádost podle zákona č. 128/1946 Sb., ale dříve než bylo o jeho žádosti rozhodnuto, došlo k nástupu komunistické totalitní moci a k druhé vlně internace všech členů kláštera. Všechny pokusy o konfiskaci jeho majetku podle dekretu č. 12/1945 Sb. a podle dekretu č. 108/1945 Sb. byly před únorem 1948 zrušeny. Nově nastolený komunistický režim se následně majetku stěžovatele chopil způsobem, který podle stěžovatele zakládá majetkovou křivdu.

20. Po pádu komunistického režimu byla stěžovateli podstatná část kláštera vydána zákonem č. [298/1990](#) Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Co do zbylého rozsahu svého historického majetku byl tak jako jiné církevní subjekty odkázán na budoucí právní úpravu. Po přijetí zákona č. [428/2012](#) Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi stěžovatel uplatnil příslušné výzvy. Jeho původní historický majetek mu byl vydán řadou pravomocných rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, jež žalobou napadl vedlejší účastník. Krajský soud v Českých Budějovicích tuto žalobu zamítl, když mj. konstatoval, že oprávněné osobě bylo protiprávně znemožněno ujmout se fakticky či právně vlastnických práv, což platí i ve vztahu k právu na restituci majetku podle zák. č. 128/1946 Sb. Právně chybné rozhodnutí soudu v poválečném restitučním řízení nelze dle názoru krajského soudu posoudit jinak než jako účelové a spolu s celkovým postupem orgánů státu v souvislosti s faktickou likvidací církevních řádů v rámci tzv. Akce K v roce 1950 vede k závěru, že stěžovatel se stal subjektem náboženské perzekuce ze strany státu, v jejímž důsledku mu bylo znemožněno ujmout se právně i fakticky svého původního vlastnictví. Proto soud prvního stupně dospěl k závěru, že pro

restituci předmětných pozemků jsou splněny podmínky podle § 6 zákona o majetkovém vyrovnání a takovému postupu nebrání žádný vylukový důvod podle § 8 tohoto zákona.

21. Po zamítnutí žalob soudem prvního stupně došlo ze strany odvolacího a dovolacího soudu k aplikaci vylukového důvodu podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Přitom Nejvyšší soud prohlásil za nepřipustné zkoumání tvrzené nicotnosti konfiskačních správních aktů vydaných v rozhodném období po 25. únoru 1948 a neshledal je ani projevem náboženské perzekuce zakládající restituční titul dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Nezohlednil existenci četných důkazů, z nichž vyplývá, že stát po roce 1945 nepokládal předmětné pozemky za konfiskované, a dokonce výslovně uznával stěžovatele jako jejich vlastníka. Nejvyšší soud tak především nepřihlédl k provedenému řízení podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, přičemž takový postup státu stěžovatel prokazoval souvislou a ucelenou řadou důkazů.

22. Stěžovatel je tak nyní konfrontován nejen s tím, že má již vydaný majetek vracet, ale zejména se závěrem, že byl v letech 1939-1945 zrádcem a nepřítelem Československé republiky aktivně sloužícím německému vedení války, což považuje za křivdu a popření historické reality.

23. Za významný pro zkoumaný případ je třeba považovat nálezy Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2021 sp. zn. II. ÚS 1920/20, kterým bylo vyhověno ústavní stížnosti Římskokatolické farnosti - prelatury Český Krumlov. Věci jsou obdobné a skutkové okolnosti srovnatelné a Ústavní soud je tedy svými zde vyslovenými závěry vázán. Prelatura žádala o vydání zemědělských nemovitostí postupem podle ustanovení § 9 odst. 6 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, které v minulosti vlastnil její právní předchůdce. Vrchní soud v Praze a Nejvyšší soud se však postavily proti vydání tohoto majetku s poukazem na vylukový důvod dle ustanovení § 8 odst. 1 písm. h) citovaného zákona. Dovedily, že historický majetek právního předchůdce prelatury byl konfiskován na základě vyhlášky Okresní správní komise v Kaplici č. 120 ze dne 18. října 1945 pro katastrální území Líčov vydané podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Následný postup podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, který je skutečností vedoucí k majetkovým křivdám ve smyslu ustanovení § 5 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, pak již nebyl jako nadbytečný zohledněn.

24. Ústavní soud rozhodnutí obecných soudů zrušil pro nesoulad s právem prelatury na soudní ochranu, když zejména dospěl k závěru, že pokud je vedle vydání konfiskačního správního aktu podle tzv. Benešových dekretů prokázáno uskutečnění postupu vedoucího k majetkové křivdě ve smyslu ustanovení § 5 uvedeného zákona, nelze tento restituční titul pominout. Soudy jsou povinny posoudit právní a skutkový dopad konfiskační vyhlášky a není-li účinné provedení konfiskace prokázáno, je majetek způsobilý vydání.

25. Ústavní soud vyšel také ze zásady in favorem restitutionis, která zazněla silně zejména v odůvodnění nálezu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13. Po orgánech státu se žádá respekt k hodnotovým základům církevních restitucí v případech, jež vyžadují posouzení individuálních skutkových okolností. Uplatnění této zásady je z podstaty věci intenzivnější, je-li výklad rozhodného právního předpisu obtížnější. Příkladem aplikace citované zásady v právním prostředí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi je např. nálezy sp. zn. II. ÚS 2426/19, ze kterého se podává, že

zásada in favorem restitutionis působí v rámci teleologického výkladu, přičemž nelze odhlížet ani od jiných obecně akceptovaných interpretačních metod. Vysoký stupeň obecnosti této zásady spolupůsobí při použití teleologické interpretace ve směru náležitého zkoumání smyslu vykládaného ustanovení. Všechny předestřené aspekty aplikace zásady in favorem restitutionis mají své místo rovněž při posouzení této restituční věci.

26. Zákonnou úpravu výluky z církevních restitucí podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. [428/2012](#) Sb. označil Ústavní soud v citovaném nálezu za nesystémovou. Z dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. jako dřívějšího základu pro závěr o zneužití deklaratorního aktu (vydaného od 25. 2. 1948) a tedy restituci se stala restituční výlučka, působící též pro období před 25. 2. 1948. Spornými se tak mohou jevit i potenciálně perzekuční deklaratorní akty, vydané již v době nesvobody. Konkrétně pak v tehdy zkoumané věci - měla-li by existence deklaratorního aktu na základě dekretů prezidenta republiky znamenat nevyhovění restitučnímu nároku, muselo by být posouzení okolností spojených s vydáním takového aktu úplné a přesvědčivé. A to i s ohledem na námítky vyslovené proti němu stěžovatelem.

27. Přezkumné obecné soudy tak podle Ústavního soudu nejsou oprávněny uzavřít posouzení rozhodnutí pozemkového úřadu, jimiž byly nemovitosti vydány v restituci, kusým závěrem o naplnění výluky, i když obsah některých listin tomu prima facie snad může nasvědčovat. Jejich povinností bylo posoudit právní a skutkový dopad konfiskační vyhlášky, tedy i účinnost konfiskace z hlediska jejího provedení, což se evidentně nestalo.

28. Ani ve zde vedeném řízení odvolací a dovolací soud nepřistoupily k posouzení obsahu a důsledků předložených konfiskačních správních aktů a oba tento postup apriorně vyloučily poukazem na ustanovení § 8 odst. 1 písm. h) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Nehodnotily tedy, zda došlo k účinnému provedení konfiskace předmětných pozemků dle použitých dekretů. Stěžovatel je přitom přesvědčen, že účinná konfiskace nebyla prokázána. Připomíná, že veškeré konfiskační správní akty vydané před počátkem rozhodného období dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi byly ještě před únorovým převrácením zrušeny. Na ně navazující dokumenty pocházející z mezidobí mezi vydáním a zrušením daného konfiskačního správního aktu nejsou s to provedení konfiskace prokázat, alespoň ne konfiskace platné a účinné. Naopak bylo prokázáno, že Ministerstvo zemědělství vypovědělo stěžovateli hospodaření s pozemky výpovědí ze dne 14. června 1948 č. j. 68109/48-IX/R31, vydanou podle zákona o revizi první pozemkové reformy v návaznosti na rozhodnutí stejného ministerstva, a že se stěžovatelem jednalo jako s vlastníkem předmětných pozemků. V řízení byl ostatně předložen ucelený soubor listin prokazující postup státu dle zákona o revizi první pozemkové reformy, který zakládá skutečnosti vedoucí k majetkovým křivdám podle ustanovení § 5 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Odvolací a dovolací soud se jimi však odmítly zabývat s poukazem, že nemohou závěr o konfiskaci majetku ovlivnit.

29. Přitom k datu vyhotovení výpovědi z hospodaření (14. června 1948) orgány veřejné moci neučinily žádné kroky k převzetí nemovitostí opírající se o konfiskační správní akty, jež obecné soudy pokládají za směrodatné - vyhlášky Okresního národního výboru v Kaplici ze dne 6. března 1948, č. 80/48, vydané podle dekretu č. 108 a výměru Zemského národního výboru ze dne 16. září 1948, č. j. Xlll-1-10176/9-1947, vydaného podle dekretu č. 12. Na základě výměru dle dekretu č. 12 nemohly

být před datem 14. června 1948 žádné kroky k uskutečnění konfiskace provedeny, protože byl vydán později. Provedení konfiskace na základě výměru dle dekretu č. 108 v období od března do června 1948 pak nebylo v řízení prokázáno. Provedení konfiskace dokonce přímo popírá Ředitelství státních lesů v dopise ze dne 13. března 1948 a Ministerstvo zemědělství ve sdělení ze dne 12. června 1948 č. j. 44676/48-1X-Z/23. Oba orgány shodně vylučují takovou možnost konfiskace zemědělských nemovitostí, a ta tedy nemohla být s jistotou do 14. června 1948 realizována.

30. Jak v řízení prokazoval stěžovatel, orgány veřejné moci nebyly ani po vydání konfiskačních správních aktů v roce 1948 ve shodě při řešení otázky, zda se konfiskuje veškerý majetek stěžovatele, pouze zemědělské nemovitosti, nebo zda je jeho majetek vyvlastněn podle zákona o revizi první pozemkové reformy. V řízení bylo totiž doloženo rozhodnutí Ministerstva zemědělství ze dne 11. června 1948 č. j. 5408/48-1X/R-12, vydané podle zákona o revizi první pozemkové reformy, stejně jako shora uvedená výpověď z hospodaření dle tohoto zákona ze dne 14. června 1948, oznámení o převzetí nemovitostí dle zákona o revizi pozemkové reformy ze dne 14. června 1948 a celý soubor důkazů, který ve vztahu k majetku stěžovatele dokládá provedení revize první pozemkové reformy ve smyslu shora citovaného zákona. Jeví se tedy jako pravděpodobné, že ke skutečnému odnětí předmětných nemovitostí došlo až aplikací zákona o revizi první pozemkové reformy, a to rozhodnutími, spolu s převzetím nemovitostí, vydanými v rozhodném období - tedy na základě restitučního titulu.

31. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 zdůraznil, že osobě povinné (Lesy České republiky, s.p.) nebylo odepřeno posouzení jejích tvrzení, že je dán důvod výluky z církevní restituce předmětných nemovitostí, neboť tyto měly být konfiskovány podle dekretu č. 12/1945 Sb. na základě konfiskační vyhlášky. Ani stěžovateli jako osobě oprávněné tedy nelze odepřít řádný přezkum tvrzení, že konfiskace nebyla provedena a že jí jako osobě oprávněné svědčí restituční titul. To vzhledem ke shora řečenému platí i pro zkoumaný případ.

32. Při opakovaných úvahách o vymezení hranice mezi ústavním a podústavním právem již popsal Ústavní soud situace, za nichž má nesprávná aplikace podústavního práva za následek porušení základního práva či svobody. Jde mimo jiné o porušení normy podústavního práva, kvalifikované jako svévole (např. nerespektování kogentní normy), nebo o interpretaci, jež se dostane do extrémního nesouladu s principy spravedlnosti.

33. Postup odvolacího a dovolacího soudu měl ve zkoumaném případě za následek, že zastavením algoritmu přezkumu u důvodu výluky z restituce nedošlo k posouzení restitučního titulu samotného, včetně jeho zákonných podmínek. Stěžovatel může přitom také oprávněně očekávat, že při vzniklé výjimečné kolizi restituční výluky a restitučního titulu jsou pak obecné soudy povinovány respektem k restitučnímu titulu.

34. Ústavní soud byl při posuzování daného obtížného případu totiž také vázán obecnými východisky, danými jeho předchozí bohatou judikaturou, týkající se restitučních věcí a interpretace restitučních předpisů. Opakovaně konstatoval (srov. zejména nálezy sp. zn. Pl. ÚS 21/96, I. ÚS 154/95, I. ÚS 485/98, I. ÚS 515/06, I. ÚS 755/06 a mnohé další), že splnění cíle a účelu restitučních zákonů vyžaduje, aby všechny orgány veřejné moci vycházely z dané speciální úpravy při posuzování nároků

osob, jejichž majetek přešel na stát nebo jiné právnické osoby, a aby v tomto duchu interpretovaly okolnosti, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo. Při aplikaci restitučních zákonů není možno postupovat příliš restriktivně a formalisticky, ale naopak velmi citlivě vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu. Nelze přitom abstrahovat ani od notoricky známého, tzv. třídního přístupu státních orgánů v období totalitního režimu. Ke splnění účelu restitucí je rovněž nutné, aby obecné soudy interpretovaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji, jelikož demokratický právní stát nesmí vytvářet další křivdy, a to ani za pomoci zdánlivě adekvátního výkladu zákona, který je však zbytečně sofistický a vede k závěrům, které restituenti právem považují za nespravedlivé. Soud přitom není vázán doslovným zněním zákonného ustanovení bezvýhradně, ale smí a musí se od něj odchýlit v případech, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, nebo některý z principů, jenž má základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Případné legislativní nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů, nebo osob jednajících za stát, nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale, ve vztahu ke konkrétní věci, s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky.

V. Závěr

35. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy rozhodující ve věci porušily právo stěžovatele na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s ust. § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. V dalším průběhu řízení budou obecné soudy vázány nosnými důvody nálezu Ústavního soudu.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Konkordátní smlouva se Svatým stolcem](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovní doba](#)
- [Katastr nemovitostí](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Práva dětí](#)
- [Určitost sankcionované povinnosti](#)
- [Zemědělská půda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Samospráva \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)